

AZ INDIAI ALKOTMÁNYREFORM

INDIA kormányzatának kérdése a háború utáni idők életbevágóan súlyos problémái között is a legaggodalmasabbak és leginkább megoldhatatlannak látszók egyike a brit birodalom sorsának intézői számára. India a brit korona legnagyobb ékessége, hatalmának jelképe, gazdagságának forrása, kulturális rendeltetésének legfőbb feladata; Amerika elvesztéséért az uralkodó felfogás szerint India meghódítása volt a kárpótlás és soha, amióta a római birodalom megdőlt, európai nemzet nem tett nagyobb lépést a fehér faj erkölcsi és szellemi fölénye által megszabott cél felé, mint Anglia, indiai uralmának 150 esztendeje alatt. India évezredes története alatt nem volt példa az anyagi fejlődés és kulturális haladás oly korszakára, amilyenben része volt a Pax Britannica idején s most e felfelé ívelő fejlődés csúcspontján a brit anyaország annak kénytelen tudatára ébredni, hogy az a föld, amely dicsőséges, áldozatrakész munkájának színhelye volt, ahol számtalan akadállyal dacolva, újabb és újabb küzdelmekben lépésről-lépésre vitte diadalra a civilizáció zászlaját, uralmát elnyomásnak, fiait betolakodó idegeneknek látja és érzi és tömegeinek indulatát éppúgy, mint legjobbjainak képességeit annak a mozgalomnak szolgálatába állította, amelynek célja: elszakadás Angliától India népének függetlensége és önkormányzata nevében.

Anglia politikai közvéleményét teljesen áthatja annak tudata, hogy nemcsak az anyaországnak érdeke az, hogy India ki ne essék a brit államközösségből, hanem elsősorban magának Indiának úgyszólván léte és további békés fejlődésének lehetősége függ a brit uralom eredményeinek megőrzésétől, s azért India elszakadásával, mint belátható időben bekövetkezhető eseménnyel senki sem látja szükségesnek számolni. Ez a felfogás Anglia részéről korántsem jelent magabizást vagy azt, hogy India sorsának intézői nem számolnának annak az ú. n. nacionalista mozgalomnak jelentőségével, amely India köz- és magánéletének minden terén megnyilvánul s amelynek fegyvertárában a magasröptű spekulációtól a tömegindulatok féktelen rombolásáig a politikai küzdelem minden eszköze feltalálható. Annak felismeréséből, hogy Indiát gazdasági és politikai szükségszerűségek szálai fűzik az anyaországhoz, Westminster felelős államférfiam nem azt a meggyőződést merítik, hogy indiai kérdés nincsen és a meglévő állapot fenntartása elegendő a boldoguláshoz, hanem erőt merítenek ahhoz, hogy megkíséreljék a sérelmek orvoslását oly megoldás keretében, amely meghagyná Indiát a brit birodalom kötelékében, de egyszersmind tágabb körben engedné érvényesülni azokat a törekvéseket, amelyek a nacionalista mozgalom rügői.

Hogy e feladat nagyságát és megoldásának nehézségeit méltányolhassuk, legalább főbb vonásaiban tisztában kell lennünk India földrajzi, politikai és társadalmi szerkezetével. India területe megközelíti Európáét (Oroszország nélkül), s e külön világrésznek is beillő területen az emberiség összességének egyötödresze él. India, lakosainak faji és nyelvi széttagoaltsága folytán is inkább mondható világrésznek, mint országnak: népessége kétszáznál több nyelven és tájszóláson beszél; közös irodalmi nyelvük nincsen, ennek feladatát, hála az indiai kormányzat által folytatott közművelődési politikának, leginkább az angol nyelv látja el, amelyen azonban a férfilakoságnak alig másfél százaléka, a női lakoságnak csak 0.2%-a tud írni-olvasni. További széttagoaltságot idéznek elő a vallási különbségek, amelyek között a hinduk és mohamedánok évszázados ellentéte elsőrendű fontosságú politikai tényező, továbbá a hindu társadalmi berendezkedés legjellegzetesebb intézménye, a kasztrendszer. Ez utóbbi mélyen gyökerezik a hindu vallás tanaiban és a legújabb kor politikai mozgalmának sorsára is európai ember számára csaknem érthetetlen behatással volt. Politikai szempontból leglényegesebb a Brit-India és az ú. n. indiai államok közötti felosztás, amelyet állandóan szem előtt kell tartanunk, ha India sorsáról szólunk. Az indiai államok ugyanis, amelyek India területének mintegy harmadát, lakosságának pedig közel negyedrészt foglalják magukban, nem részei a brit birodalomnak, területük nem brit terület és lakosaik nem brit állampolgárok. Ezek az államok saját, többnyire abszolút uralkodók alatt, akik a brit Koronával szerződéses viszonyban állanak, belső ügyeikre nézve teljes önállósággal bírnak és e jogállásuknál fogva rájuk nem terjedhetnek ki a brit kormányzatnak a brit-indiai területek igazgatására vonatkozó rendelkezései: tehát kívül esnek az indiai alkotmányreformok körén is.

Ezt a fajilag, nyelvilag, társadalmilag és politikailag ily sokféle tagolt földrészt Anglia oly módszerrel kormányozza, amelyre ráillik az 1926. évi londoni birodalmi értekezletnek az egész brit birodalmat jellemző kijelentése: nem hasonlít valójában semmilyen fennálló vagy a múltban kipróbált politikai szervezethez. Mindenekelőtt egyedülálló sajátosság, hogy India kormányzata egészen 1858-ig, vagyis mintegy 80 esztendeig forma szerint kereskedelmi célokra alakult magántársaságnak, az East India Company-nak kezében volt, amelynek a nagy brit hódítók, Clive és Warren Hastings csupán alkalmazottai voltak. Igaz, hogy már Fittnek 1784-ben elhangzott kijelentése szerint Anglia, mint „trustee“ erkölcsileg felelős India kormányzásáért és hogy ennek megfelelően a társaság felett gyakorolt felügyelet mind szorosabbá és közvetlenebbé vált, mígnem 1858-ban India formálisan is állami igazgatás alá került, amire közveden okot az ú. n. mutiny, a nagyszabású katonai zendülés adott. Ezen időpont óta India sorsának legfőbb intézője a brit miniszteri ranggal bíró indiai államtitkár, aki közvedenül felelős a Westminster parlamentnek és a mindenkori angol kormány tagjaként az összkormányval együtt változik.

Az indiai államtitkár hivatása, hogy összekötő kapocsként működjék a brit kormány, ill. parlament és az indiai közigazgatás helyi szervezete között, amelynek feje az alkirály címet viselő főkormányzó,

„a legdíszesebb és legfelelősségteljesebb méltóság viselője a birodalom tengerentúli szolgálatában“ Az alkirály télen Delhiben, nyáron a magaslati helyen fekvő Simla-ban székel keleti pompájú udvartartással körülvéve, valóságos uralkodó módjára, azonban a szokásos uralkodói funkciókon kívül igen fontos kormányzati teendőket is vég: állására csaknem kivétel nélkül a történelmi hagyományokkal bíró angol mágnáscsaládok egyik legkiválóbb sarját szemelik ki s a jeles alkirályok hosszú sora legfényesebb bizonyítéka az angol arisztokrácia uralkodásra temettségének. Az alkirály mellett mintegy minisztereiként az úgynevezett „tanács“ tagjai működnek, mindegyikük egy-egy reszort feje gyanánt; a külügyi tárca teendőit maga az alkirály végzi. A törvényhozás munkáját két részből álló törvényhozó testület látja el: mind az ezidőszerint 145 tagból álló „törvényhozó gyűlés“, mind a kb. 60-tagú „államtanács“ nagyobb részben választott, kisebb részben kinevezett tagokból áll, utóbbiak ismét vagy „hivatalos“ vagy „nem hivatalos“ tagok. Az alsóbb háznak elvben korlátlan törvénykezdeményezési joga van s csupán egyes taxatív megállapított tárgykörökre nézve szükséges az alkirály beleegyezése ahhoz, hogy a gyűlés törvényhozási jogát gyakorolja. A parlamentáris kormányzat elve azonban két irányban szenved lényeges áttörést: elsősorban azzal, hogy a végrehajtó hatalom feje, az alkirály és miniszterei, a „tanácstagok“ nem felelősek a törvényhozó testületnek s így állásuk független attól, vajjon bizalmát bírják-e vagy sem. A másik lényeges korlátozása a törvényhozás jogkörének az, hogy minden oly esetben, amidőn az alsó kamara valamely törvényjavaslatot elvetett, az alkirály, annak ünnepélyes kinyilvánítása (certification) mellett, hogy a javaslat elfogadása „Brit Indiának vagy bármely részének biztonsága, nyugalma vagy közérdeke nézőpontjából lényeges fontosságú“, a javaslatot a törvényhozás megkerülésével törvénybe iktathatja. Mindkét kamara összetétele magán viseli az indiai társadalom széttagoltságában gyökerező nehézségek nyomait: külön képviselők vannak a mohamedán kisebbségeknek, az „anglo-hinduk“-nak nevezett félvér euráziaiaknak, a tulajdonképpeni európai közületiek s bizonyos tekintetben az érdekképviselési rendszer is érvényesül. A választójog bizonyos alacsony vagyoni cenzushoz van kötve, amely azonban a nagy tömegek teljes nincstelenségé folytán elegendő ahhoz, hogy 240 millió lakosból mindössze 1,150.000 választója legyen a Törvényhozó Gyűlésnek, az államtanácsnak pedig, amelynek választott tagjait magasabb cenzushoz, ill. bizonyos egyéb minősítéshez kötött választói joggal bíró személyek választják, mindössze 17.000 a választója a tulajdonképpeni Brit-Indiában és 15.000 Burmában.

EZT AZ ELÉGGÉ BONYOLULT alkotmányos rendet, amely egyesíti magában a népképviselés, érdekképviselés, hivatalnokkormányzat, parlamentarizmus, rendeleti úton való jogszabályalkotás és az európai jogfejlődés sokféleségéből merített egyéb jelenségek jellemvonásait, csupán a háború utáni első nagy alkotmányreform teremtette meg. A háború előtti évtizedekben az indiai nacionalista mozgalom, bár szinte évről-évre erősödni látszott, inkább a faji egyenlőtlenségek elleni küzdelem-

ben és a hindu vallási és művelődési eszmények ápolásában látta céljait, mint a politikai önállóságra való törekvésben. Az utóbbi évek eseményeinek középpontjában álló nemzeti „Congress“ a nyolcvanas évelőre visszamenő működésének első időszakában sohasem mulasztotta el határozataiban kifejezést adni elismerésének az iránt a munka iránt, amelyet Anglia Indiának anyagi és szellemi jóléte érdekében végzett. Igaz, hogy közvetlenül a háborút megelőzően, különösen a Dél-Afrikai Unióba kivándorolt hinduk jogállása körül keletkezett harc folytán, amelyben az azóta oly sokat emlegetett Gandhi első vezéri babérjait aratta, elmérgesedett a viszony a mértékadó indiai politikusok és a brit kormányzat között, de a háború kitörésével a hazafias lelkesedésnek és az anyaországhoz való ragaszkodásnak hatalmas hulláma söpörte el az alig erőre kapott autonomisztikus vagy éppenséggel szakadár törekvéseket.

Amilyen örvendetes jelenség volt Anglia számára az indiai közvélemény hazafias magatartása, éppen Indiának a világháború küzdelmeiben való tevékeny részvételéből fakadtak a háború utáni súlyos bonyodalmak. Az amúgy is túltengésre hajlamos hindu önértetet roppantul megnövelte az a látvány, hogy indiai ezredek — igaz, hogy túlnyomó részben a harcias határszéli mohamedán népek közül toborzottak — egyenrangú bajtársakként harcolnak angol csapatokkal vállalva a közös ellenség ellen, amiből — nem csekély túlzással — hamarosan azt következtették, hogy India közreműködése döntő jelentőségű volt a birodalom megmentése érdekében. Nem lehet csodálni, hogy indiai politikusok annak láttára, hogy Anglia kénytelen igénybevenni India katonai, sőt pénzügyi segítségét, hazájuk politikai alárendeltségét nem találták többé jogosultnak és hogy a háború elhúzódása sokakban megingatta a brit hatalom erejébe vetett hitet. Anglia a háborús megpróbáltatások idején szükségesnek látta, hogy számoljon az indiai közhangulat változásával: 1917 augusztus havában, amikor Anglia a tengeralattjáró hadjárat folytán legváltóságosabb óráit élte, Edwin Montagu indiai államtitkár szájából az alsóház ülésén elhangzott a sorsdöntő szó, amely szerint „Öfelsége Kormányának politikája, amellyel az indiai kormányzat is teljes mértékben egyetért, arra irányul, hogy az állami igazgatás minden ágában, folytonosan növelje az indiai elemek közreműködését és hogy az önkormányzati intézményeket fokozatosan fejlessze, azzal a szándékkal, hogy végül megvalósítsa Indiában, mint a brit birodalom szerves részében a felelős kormányzat rendszerét.“ Ez a kissé tekervényes mondat szerzőjének kijelentése szerint „a legjelentősebb nyilatkozat, amely India változatos története folyamán valaha is elhangzott“ és kétségtelen, hogy visszhangja a mai napig sem ült el. A benne foglalt programot Montagu és az akkori alkirály (későbbi Labour-kormánybeli tengerészeti miniszter) Lord Chelmsford még a háború alatt terjedelmes jelentésben kidolgozták és e jelentés volt alapja az 1919. évi indiai alkotmánynak, az ú. n. Montagu-Chelmsford reformnak.

E reformnak korszakalkotó újításai nem annyira India központi kormányrendszerének az előbbieken már vázlatosan ismertetett rendezésében, hanem inkább azokban az intézményekben lelhetők fel,

amelyeket Brit-India egyes tartományaiban a valódi önkormányzat felé mutató irányban meghonosított. Brit-India kilenc ú. n. kormányzói tartományának (ideértve a földrajzilag és fajilag Hátsó-Indiához tartozó Burma-t) mindegyikében a központi törvényhozásénál jóval szélesebb körre terjedő választójog alapján választott tartományi törvényhozás működik, amelynek jogköre már megközelíti az európai értelemben vett parlamentekét. A törvény ugyanis a tartományi kormányzati teendőket két nagy csoportra, az „átruházott“ és „fenntartott“ tárgyakra osztotta. Az előbbieket a törvényhozás tagjaiból kikerült s annak felelős miniszterek vezetése alatt álló tartományi minisztériumok látják el, míg a fenntartott ügyek intézése továbbra is a kormányzók által kinevezett hivatalnok-minisztereknek és ügyosztályaiknak kezében maradt. A felelős minisztériumok hatáskörébe utalt ügyek közül a legnevezetesebbek a helyi önkormányzat ügyei, a közoktatásügy, az egyetemi ügyek kivételével, a közegészségügy, az ős-termelés ügyei, bizonyos közmunkák és mindezen ügyekre vonatkozólag az adózás és végül a szeszfogyasztási adó. Mint e rövid felsorolásból is látható, a törvényhozás szándéka arra irányult, hogy elsősorban az olyan ügyek kerüljenek a felelős önkormányzat hatáskörébe, amelyek közvetlen helyi jelentőséggel bírnak és a legközvetlenebbül érintik a lakosság széles rétegeinek érdekét, amelyeknek jelentősége azonban rendes körülmények között nem terjed túl az illető tartomány határain. Ezzel szemben a „fenntartott“ teendőkhez tartoznak a rend fenntartását célzó rendőri közigazgatás, az igazságszolgáltatás és a sajtórendészet, a börtönügy, az Indiában különös jelentőséggel bíró csatornázás és éhínségelhárítás, végül az indiai pénzügyi rendszer alapjának, a földadónak kivetése és kezelése.

Az állami igazgatás feladatainak e megosztása, az ú. n. diarchia volt az a kísérlet, amellyel Anglia az első lépést vélte megtenni az 1917. évi Montagu-deklaráció megvalósításának irányában. Bár maga a történelmi jelentőségű nyilatkozat is félre nem érthető módon hangsúlyozta, hogy a kitűzött cél csak fokozatosan, oly óvatos újítások útján érhető el, amelyeknek időpontját és mérvét a brit és indiai kormányzat egyetértőleg, az India sorsának irányításába bevonandó indiai elemek közreműködésével lesz hivatva megállapítani, a reform törvényerőre emelkedett alakja India politikai közvéleményében nagy csalódást keltett. Bármilyen mélyreható újítást jelentett a felelős minisztérium elvének — igaz, hogy részleges — bevezetése és bármennyire ki is domborította a törvény szövege a reform kísérleti és ideiglenes jellegét azzal, hogy tíz év elteltével, tehát 1929-ben, India kormányzatának kérdését minden téren újabb beható vizsgálat tárgyává rendelte tenni, — az önérzetes indiai politikusokat vérig sértette az újítások viszonylagos óvatosságában megnyilvánuló ítélet, amely Indiát a valóságos önkormányzatra meg nem érettnek bélyegezte. Így történhetett, hogy a reform nyomán fakadt az első politikai tömegmozgalom Indiában, az ú. n. „non-cooperation movement“, a magyarság által a Bach-korszakból jól ismert passzív rezisztencia mozgalma. A közjogi kérdések iránt anyagi helyzetüknél és műveltségük hiányosságánál fogva egyébkor közömbös tömegek megmozgatására az időpont felette alkalmas volt: a háborús évek

mesterséges jólétét követő pangás, az India lakosságának $\frac{4}{5}$ -részét tevő földműves lakosság megélhetését veszélyeztető rendkívüli szárazság és ama „spanyol-kór“ néven ismert járvány, amely a rosszul táplált indiaiakat milliószámra ragadta el, országszerte elégedetlenséget és a brit uralom jótékonyágába vetett hit megrendülését vonták maguk után. A helyzetet tetemesen súlyosbította, hogy a lakosság mohamedán része, amely a hindu többség túlkapásaival szemben a pártatlan angol közigazgatásban látta támaszát, Nagybritanniának Lloyd George miniszterelnöksége idején Törökországgal, a világ első mohamedán nemzetével szemben követett ellenséges politikája folytán, szintén elfordult Angliától és régi sérelmeit félretéve csatlakozott a hindu nacionalista táborhoz. A passzív rezisztencia hívei, akiknek szellemi vezére Gandhi, India lelki életének akkor már legfőbb irányítója volt, zászlajuk alá gyűjtötték az ország valamennyi elégedetlen és zavargásra hajlamos elemét.

A hindu nacionalista mozgalom, amely közvetlen céljának a sokféleképpen értelmezhető, önkormányzatot jelentő „swaraj“ megvalósítását vallotta, oly sokféle, gyakran ellentétes szellemi áramlatból táplálkozik, hogy ezek részletezése messze meghaladná e cikk kereteit. A hindu nemzeti öntudat ébredése, a történelmi múlt politikai és szellemi alkotásainak behatóbb tanulmányozása folytán éppen annyira elősegítette az idegen uralom elleni ellenszenv elterjedését, mint azok a modern demokratikus eszmék, amelyeknek propagálását leghatásosabban éppen maga az angol kormányzat mozdította elő angol nyelvű felsőbb iskolái útján, amelyekben a hindu ifjúsággal megismertették az angolszász politikai gondolkodás klasszikus termékeit. É szinte tragikus mozzanat, hogy t. i. az angol kormányzat éppen minden dicsőre érdemes civilizátori tevékenységével adta kezébe ellenségeinek a legveszedelmesebb fegyvert, más téren is felfedezhető. Nem lehet vitás, hogy India az elmúlt száz év alatt óriási haladt: hatalmas vasúti hálózat, nagyszabású vízszabályozási és csatornázási munkák és olyan ipar megteremtése, amellyel India az egész világ ipari államai között nyolcadik helyen áll, ékesszólóan hirdetik a brit uralom tetterejét és alkotó képességét.

Ha mégis mindezen soha nem álmódott fejlődés ellenére India népének anyagi helyzete és ezzel járó életszínvonala számbavehető mértékben nem javult, ez jórészt annak tulajdonítandó, hogy a brit fennhatóság alatt beállott teljes közbiztonság, belső háborúk megszűnése, szigorú közegészségügyi rendszabályok és különösen az évi esőzések elmaradása folytán gyakori éhínségek következményeinek az élelmiszerellátás és szállítás hatósági rendezésével keresztülvitt elhárítása a népesség szaporodását rendkívül meggyorsította, ami túlnyomóan mezőgazdaságból élő lakosság mellett nyilvánvalóan súlyos gazdasági következményekkel jár. Ilyen körülmények között nem lehetett nehéz dolga annak a propagandának, amely a brit uralmat politikai téren a hindu nép múltjához nem méltó szolgáltnak, gazdasági téren pedig a hindu tömegeknek az angol tőke általi kiszípolozásaként állította oda. Európai szemmel nézve csak az látszik szinte érthetetlennek, hogy az indiai ú. n. „szabadságmozgalom“ oly embert vallhat vezérének, mint Gandhi, aki

a mellett hogy kétségtelenül nagymestere a népies fantáziát foglalkoztatni hivatott színpadias jelenetek rendezésének (lásd a tengerparti sótermelést, a szövőszék melletti munkát a börtönben stb.), elsősorban valláserkölcsi s nem politikai jelensége az indiai szellemi életnek. A nacionalista mozgalomnak e sajátossága, amelyhez Európa történetében nehéz lenne párhuzamot találni, csak a vallási eszméknek a hindu tömegek lelki világában való uralkodó szerepével magyarázható: a hindu tömegek másnak, mint ősi vallási tanaiknak érdeken aligha lettek volna megmozgathatók s nem véletlen, hogy Gandhi kedvenc becsmélő jelzője a brit uralomról az, hogy „sátáni“.

A Montagu-Chelmsford-reformok életbelépése előtt Gandhi „non-cooperation“ jelszava részére megszerezte a nacionalista párt szervezetének támogatását és elérte azt, hogy a párt a reformok végrehajtása körüli minden közreműködést megtagadott és híveit arra utasítván, hogy a reform folytán megtartandó választások alkalmával a szavazástól tartózkodjanak, a központi és tartományi törvényhozások számára jelölteket nem állított. Így a testületekbe választott tagok gyanánt az egész vonalon ú. n. mérsékelt elemek kerültek, akik közelebről meghatározott pártállás nélkül már azzal a pusztá tényükkel, hogy a hivatalos nacionalista párt állásfoglalása ellenére jelöltséget vállaltak, a reformtörvény végrehajtása körül lojális közreműködésüket látszottak kilátásba helyezni.

AZ ÚJ ALKOTMÁNYOS REND értelmében elsőízben összeülő törvényhozó testületek a szélsőséges nacionalisták távollétében, a kezdet nehézségeit is figyelembevéve, általánosságban kielégítően működtek, amit a nyugodtabb közállapotok visszatérése és a nacionalista frontnak a hindu-muzulmán ellenségeskedések feléledése folytán bekövetkezett meggyengülése is előmozdított. A mohamedán népek szolidaritására felépített angolellenes ú. n. kalifátusi mozgalom elvesztette lába alól a talajt, amikor az új Törökország politikája vallásellenes irányba fordult és Musztafa Kanál nemzetgyűlése eltörölte a kalifátus intézményét. Mihelyt a mohamedán vezeték nem látták többé Nagy-Britanniában a mohamedán hagyományok legfőbb örékének ellenségét, megszűnt a hindukkal együttműködésre való hajlandóságuk és újból kezdetét vette az ősi ellenségeskedés. A „mérsékelt“ irányzatot képviselő törvényhozások csak akkor kezdtek nagyobb mértékben ellenzéki hangulatot mutatni, amikor nyilvánvalóvá lett, hogy a swaraj-párt a következő választások alkalmával ki fog lépni passzivitásából és a „mérsékelt“ képviselőkkel szemben hivatalos jelölteket szándékszik állítani, akik az indiai viszonyokhoz képest jól működő pártszervezet támogatásával könnyen elbántak volna minden olyan ellenjelölttel, akinek a brit uralom támogatását vethetik szemére. A swaraj-párt változott állásfoglalása annak a lelki folyamatnak tulajdonítandó, amely minden pártban bekövetkezik, ha a közéletben való részvételtől, valóságos vagy vélt sérelmek által indítva, időlegesen visszavonul: a párthívek annak láttán, hogy az állami apparátus közreműködésük nélkül is továbbműködik és hogy durcáskodásuk csak ellenfeleiknek válik

javára, mind erősebben követelték a „non-cooperation“ elejtését és a politikai életben való tevőleges részvételt. Ez az irányzat, amely Gandhi befolyásának átmeneti csökkenésével és a párton belül R. C. Das bengáliai ügyvédnek, az „aktivisták“ azóta elhalt vezetőjének uralomrajutását eredményezte, az 1923. évi „kongresszus“-on diadalmaskodott és a swaraj-párt elhatározta, hogy a következő választásokon résztvesz, bár azzal a nyíltan bevallott célzattal, hogy az új alkotmány működését a törvényhozó testületekben kifejtendő obstrukcióval lehetlenné tegye. Az új választások alkalmával a swaraj-párt jelentős sikereket ért ugyan el, de a mohamedán képviselők magatartása és különösen a törvényhozótestületek óvatos összetételénél fogva, csak egyetlen tartományban, az ú. n. Central Provinces-ban ért el olyan többséget, amellyel tartósan meg tudta akadályozni a diarchikus kormányzat keresztülvitelét. A kormányzat helyzete a szélsőséges ellenzéki pártnak a törvényhozásokba való bevonulásával mindazonáltal lényegesen súlyosbodott s mind a tartományi kormányzat, mind az alkirály ismételten kénytelenek voltak a certification-nal, a rendeleti úton való törvényhozásnak a jogával élni. A diarchia rendszere ellen legsűrűbben hangoztatott vád az volt, hogy a kormányzat pénzügyi tekintetben előnyben részesíti a „fenntartott“ ügyeket az „átruházott“-akkal szemben, amely — többnyire bizonyára csak képzelt — sérelemre a törvényhozások rendszerint azzal válaszoltak, hogy az átruházott ügyektől még a kormányzat által javasolt appropriációkat is megtagadták. Ugyanez maradt a helyzet az 1926-ban tartott harmadik választás után is, amelyből a tulajdonképpeni swaraj-párt ugyan meggyengülve került ki, de a pártból kivált ú. n. „nacionalista“ frakció, amelyet az anyapárttól csak árnyalati különbségek választottak el, legalább ugyanannyi tért hódított, amennyit a swaraj-párt veszített. A diarchia rendszere ilyen körülmények között, ha teljes csődjéről nem is szólhatunk, korántsem váltotta be a hozzáfűzött vérmes reményeket.

Az alkotmányreform nyugodt működését nagy mértékben hátráltatta a reformtörvénynek saját maga által megszabott ideiglenes jellege, amely abban a már érintett rendelkezésében jutott kifejezésre, hogy életbelépésétől számított 10 év elteltével a benne foglalt újítások újból tétessenek tüzetes vizsgálat tárgyává. Érthető, hogy e rendelkezés állandó nyugtalanság forrása volt s mind a központi, mind a tartományi törvényhozások ismételten sürgették a reformtörvény revízióját még a törvényszabta határidő eltelte előtt. A brit kormány végül engedett is ennek az óhajnak és 1927 őszén királyi kinevezés útján megalakult a „Statutory Commission“, Anglia első ügyvédjének, Sir John Simonnak elnöklete alatt. A bizottságban az elnökön kívül hat tag és pedig a lordok házának két tagja és két-két konzervatív és labour-párti képviselő foglalt helyet (az elnök a harmadik politikai pártnak, a liberálisoknak egyik vezetőembere). A bizottság feladata a királyi kinevező okirat szövegezése szerint az volt, hogy „tanulmányozza a kormányzati rendszer működését, a művelődés elterjedését és a képviselői intézmények fejlődését Brit-Indiában és az ezekkel kapcsolatos kérdéseket és tegyen jelentést arról, hogy egyáltalán és mily mérvben kívánatos a felelős kormányzat elvének megvalósítása.

illetőleg a felelős kormányzat már létező mértékének kiterjesztése, módosítása vagy megszorítása, ideértve azt a kérdést is, vajjon a helyi törvényhozásoknál kívánatos-e második kamara felállítása vagy sem“.

A Simon-bizottság összetétele és az általa végzendő feladat körülírása a swaraj-párt körében nem vált felháborodást keltett, különösen az a körülmény, hogy az India sorsára oly fontos feladatot kizárólag angolokból álló testületre bízták. Az angol kormány hiába hangsúlyozta, hogy parlamenti bizottságról lévén szó, tagjai csak parlamenti férfiak lehetnek, márpedig az alsóháznak egyetlen indiai tagja a bizottság kinevezése idejében Saklatvala kommunista képviselő volt, a lordok házáé pedig Lord Sinha emeritált hindu bíró, akinek kinevezésével a nacionalisták ügye vajmi keveset nyert volna és hogy a bizottság, helyszíni tárgyalásai alkalmával, a legszorosabb együttműködésre készül az indiai politikai élet hivatalos és nemhivatalos tényezőivel, — a swaraj pártja nem volt érvekké megközelíthető és kimondta a Simon-bizottság bojkottját. Gandhi pedig kiadta a jelszót, amely a későbbi eseményekre döntő befolyással volt: ha India alkotmánya az 1929. év végéig nem nyer rendezést oly módon, hogy India a brit birodalmon belül legalább az önkormányzattal bíró domíniumok jogállásának megfelelő helyzetbe kerül, megindul a kérelmetlen küzdelem a brit impérium ellen, minden rendelkezésre álló olyan eszközzel, amely összeegyeztethető Gandhi hitvallásának alaptételével, az erőszaktól való tartózkodással (non-violence). £ fegyverek legerősebbike s a hindu vérmérsékletnek legjobban megfelelő a „polgári engedetlenség“ (civil disobedience): adófizetés megtagadása, a közigazgatás és igazságszolgáltatás eljárásaiban a részvételtől tartózkodás, brit árucikkek bojkottja s még számos hasonló természetű előírás.

A kiküldött parlamenti bizottság mit sem törődve a swaraj-párt anatómiájával, hamarosan hozzálátott nem csekély munkájához, amely mintegy két esztendeig tartott, mely idő alatt a bizottság tagjai — kisebb-nagyobb zavargásoktól kísérve — két ízben hosszabb időt töltöttek Indiában, beutazván az országnak csaknem valamennyi fontosabb városát. A bizottság az indiai kormányzat támogatásával és a swaraj-párttól távolálló indiai vezetőférfiakkal karöltve, gyakran nyilvános tárgyalások alakjában folytatta munkáját, amelynek folyamán a legkiválóbb helyi szakértők bevonásával igyekezett megismerni az indiai helyzet szövevényes problémáit. A bizottság feladata a kapott utasításnak megfelelően kettősnek látszott: jelentést tenni az általa talált jelenlegi helyzetről s különösen a Montagu-Chelmsford-reform által létesített törvényhozótestületek működéséről, továbbá a közművelődés állapotáról, másodsor pedig javaslatot tenni a jövőre nézve, különösen abban az irányban, hogy az előző reform által a diarchia alakjában szűk keretek között létesített felelős parlamenti kormányrendszer megérett-e a továbbfejlesztésre. E kettős feladathoz képest a bizottság munkásságának eredményét két részben, két vaskos kötetben tette közzé, amelyek „áttekintés“, illetőleg „javaslatok“ címen jelentek meg és előreláthatólag sokáig legvitatottabb termékei lesznek korunk politikai irodalmának.

A BIZOTTSÁGI JELENTÉS közzétételét Indiában feszült érdeklődés előzte meg. A swaraj-párt a bizottság bojkottja által ugyan már előre állást foglalt a jelentés várható tartalmával szemben, a párt utolsó, Lahore városban tartott kongresszusa pedig a domínium-alkotmány elnyerésére Gandhi által tűzött határidő elteltével India teljes függetlensége mellett foglalt állást, azonban igen sokan voltak,— minden párton, — akik titkon reménykedtek, hogy a jelentésben foglalt javaslatok kiindulási alapul fognak szolgálhatni további békés tárgyalások számára. A nacionalista körök várakozását még jobban felcsigázta Lord Irwin alkirálynak jóval a jelentés közzététele előtt elhangzott nyilatkozata, amely szerint Anglia törekvéseinek végcélja, hogy India számára a többi domíniumhoz hasonló jogállást biztosítson. A közzétételt a legnagyobb titokban készítették elő: az Angliában készült példányok egy részét Indiába szállították, hogy mindkét helyen egy időben jelenhessék meg a mű: tartalmáról a legkisebb részlet sem szivárgott ki idő előtt.

Ilyen előkészületek után a közzétett jelentés az egész vonalon hatalmas csatlódást okozott. Az első kötetben foglalt, széles alapon nyugvó, tüzetes és alapos leírások nem állnak arányban a második kötet meglehetősen vérszegény és túlon túl óvatos javaslataival. A bizottság által kidolgozott alkotmányterv alap gondolata olyan köz hely, amelyet India közjogi fejlődésének minden szemlélője már régen saját erejéből megállapíthatott, nevezetesen az, hogy India új alkotmánya az ország faji és földrajzi tagoltságánál fogva csak föderalisztikus alapon képzelhető el: ezt a felfogást megerősíti az önálló indiai államok helyzete is, amelyek számára a Simon-jelentés legszerencsésebb gondolatmenetében megnyitja a szövetségi alapon tervezett új Indiához való csatlakozás lehetőségét. Az egyes tartományokban a javaslat eltörölné a diarchiát mint gyakorlatilag be nem vált rendszert és minden téren a tartományi törvényhozásoknak felelős minisztériumokra bízna az ügyek intézését. A kormányok fennhatósága alá kerülnének a közbiztonsági szervezetek is, csupán a katonai ügyek lennének továbbra is kivéve mind a tartományi, mind a központi kormányzat rendelkezési köre alól, olyannyira, hogy ezentúl az indiai hadsereg főparancsnoka sem az alkirály „tanácsának“, azaz minisztériumának, sem a központi törvényhozásnak nem lenne tagja. A hadsereg dolgában a bizottság egyébként javaslataiban csak gyéren található határozott állásfoglalásra jutott: kertelés nélkül kimondotta, hogy az indiai elemek szaporítására irányuló minden ígélet ellenére is belátható időn belül nem lesz lehetséges a hadsereg vezetésének túlnyomóan angol jellegén változtatni, mert az indiai hadseregnek az ország védelmében életbevágóan fontos feladatát tekintve, e téren minden kísérletezés végzetes következményekkel járhatna. A központi kormányzat terén, érdemleges újítása a javaslatnak, hogy a központi törvényhozó testületet népképviselői alapon választott szervből az egyes tartományi parlamentek kiküldötteiből álló „szövetségi gyűlés“-sé alakítaná át, amely azonban nagy általánosságban ugyanazokat a jogokat gyakorolná, mint a jelenlegi „Legislation Assembly“; e mellett a központi kormányzat gépezete, ideértve a részben kinevezett állam-

tanácsot is, lényében változatlan maradna, csupán az alkirály tanácsának tagjait nevezné ki ezentúl maga az alkirály, az eddigi királyi kinevezés helyett. Az indiai kérdés lényegére, Indiának a brit birodalomban elfoglalt közjogi helyzetére nézve, a jelentés meglepően szűkszavú: az angol parlament végső fennhatóságát és az indiai államtitkár felügyeleti jogát úgyszólván teljesen kikapcsolja fejtegetése köréből s utóbbinak teendőit csupán a tartományi önkormányzat kiterjesztésével kapcsolatban kívánja némileg megszorítani. Az egész jelentésen egyébként vörös fonálként húzódik végig a bizottságnak az a meggyőződése, hogy minden közjogi újításnál fontosabb a közbiztonság és az állami gépezet zavartalan működésének minden körülmények között való megóvása: ennek megfelelően a javaslat érintetlenül hagyja az alkirálynak és a tartományi kormányzóknak kivételes hatalmát, amely őket a legfontosabb érdekek hathatós védelme körül ma is megilleti. A javaslat egyéb, különösen pénzügyi újításokon felül még Burmának mint földrajzilag és fajilag oda nem tartozó területnek Indiától való mielőbbi elkülönítését ajánlja.

Már e rövid ismertetésből is nyilvánvaló, hogy a Simon-jelentés lényegében konzervatív szellemű és a Montagu-Chelmsford-reformnál is sokkalta kevesebb újító kedvet és merészséget árul el. Ennek megfelelően indiai, éspedig nem csupán swaraj-párti lapokban a lehető legkedvezőtlenebb fogadtatásra talált. India közvéleményében a lahorei kongresszust követően megindult fokozott nacionalista agitációval járó, szinte mindennapos több-kevesebb vérontással kapcsolatos zavargások, Gandhinak széles néprétegek fantáziájára ható só- és szeszhadjáratai s végül a swaraj-mozgalom vezetőinek sorozatos letartóztatása és súlyos szabadságvesztésbüntetésekre elítéltetése rendkívül feszült hangulatot idéztek elő, amelyet a Simon-bizottság javaslatai csak abban az esetben enyhíthettek volna, ha félre nem érhető módon a teljes önkormányzat felé mutató újításokkal léptek volna fel. Miután ez nem történt meg, a jelentés közzététele csak olaj volt a nacionalista elkeseredés tüzeire: úgyszólván valamennyi indiai párt egyhangúan a javaslat ellen foglalt állást. Súlyosbítja a helyzetet, hogy az indiai angol társadalom, amely eddig is érthető módon legerősebb ellenzéke volt minden „indianizáló“ újításnak, szintén nem fogadta örömmel a jelentésnek a tartományi önkormányzatot kiterjesztő javaslatait és a forrongó vélemények forgatagába beledobta azt a jelszót, hogy brit részről nem jelent semilyen irányban megkötöttséget a jelentésben foglalt javaslat. Ebben a vigasztalannak látszó képben az egyetlen halvány reménysugár az ősszel az indiai kérdés megvitatása céljából összeülő értekezlethez fűzött várakozás, amely értekezlet a tárgyaló felek egyenlő voltát hangsúlyozandó, a „kerek asztal“ konferenciája (round table conference) néven ismeretes. Hogy ezen a nagyszabású tanácskozáson meg fognak-e jelenhetni tárgyaló felek gyanánt a swaraj-mozgalomnak ezidőszerint nagyobb részt börtönbüntetésüket kitöltő vezetői és hogy egyáltalán remény lehet-e valamilyen megegyezésre, mindez most még a jövő titka.

Egy azonban teljes bizonyossággal megállapítható. Sem a Simon-bizottság jelentése — akár abban az alakban, amelyben megjelent,

akár átalakítva, amikor nagyobb mértékben számot vetne a nacionalista kívánalmakkal — sem bármilyen más, akár a legtökéletesebben kidolgozott papirosalkotmány sem lehet alkalmas India válságának megoldására mindaddig, amíg azokban a férfiakban, akik az ország közvéleményének irányítását kezükben tartják, meg nem érlelődik az Angliával való békés és minden hátsó gondolattól mentes együttműködés szükségének meggyőződése. A legmesszebbmenő reform is halva születik, ha azokban, akik végrehajtására hivatva vannak, a leggonoszabb emberi szenvedélyek egyike, a gyűlölködés által diktált mindenáron való ellenzékieskedés szelleme uralkodik. Gandhi költői szépségű mondása szerint India bajára csak a „szívek változása“ hozhat enyhítő írt és bizonyos, hogy ilyen változásra a szembenálló felek mindegyikénél szükség van: de ha, amit India és az egész emberiség érdekében remélnünk kell, e változás valóban be is következik, a legnagyobb átalakuláson aligha azoknak a szíveknek kell majd át-esniük, amelyekre a „Mahatma“ metaforájának nyilat irányította.

DOMONY PÉTER